

Історія. Філософія. Педагогіка

УДК 94 (477)

Д. Я. Бейрак, студент III курсу (гр. РТ-17), ФІКТ
Житомирський державний технологічний університет
Науковий керівник — к.і.н., доц. М. Е. Кругляк

ТВОРЧА СПАДЩИНА ПРОФЕСОРА Б. А. КРУГЛЯКА ОЧИМА СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА

Сьогодні ми згадуємо Бориса Абрамовича Кругляка. На жаль, особисто, я не знав цю людину. Проте, завдяки працям, які він залишив після себе, в мене була можливість познайомитися з ним заочно.

Його світогляд, як світогляд вченого, журналіста та мислителя, безсумнівно, має велике значення для сьогодення. Але ще більше значення має те, як сучасні користувачі його творчості читають написані ним тексти. Існує текст, а існує контекст. Причому, не обов'язково лінгвістичний: він може бути соціальним, політичним, економічним, культурним і т. д. Врешті-решт, це називається Духом часу. І роботи Бориса Абрамовича, адресовані десятки років назад суспільству, тепер цілком і повністю адресовані історії. Задача ж сучасного суспільства полягає лиш у тому, щоб зробити правильні висновки з усього спектру тих факторів, які вели цього дослідника своїми дорогами. Це найскладніша, але найголовніша задача; її повинен вміти розв'язувати вимогливий, патріотично налаштований читач. Завадою, що постає на шляху такого читача, є недосконале вміння комплексно та відверто оцінювати як дискурс дослідника, так і самого дослідника та час написання тієї чи іншої праці.

Дискусія або аналіз текстів, які вчений залишив нам у спадщину, не може відбуватися «в лоб». Це вже не актуальна політика: енергія таких текстів не змінює масову свідомість громадян, звичайно, до тих пір, поки вона залишається історичною, а не стає певним чином знову сучасною. Найцікавіший нюанс полягає в тому, що таку трансформацію може виконати лише Дух історії; люди, які намагаються примусово перетворити такі тексти в «політичну жуйку» або грубо екстраполювати якісь окремі ідеї на лад сьогоденного дня, по-перше, паплюжать і знущаються з думок автора (можливо, того й не розуміючи); по-друге, створюють небезпечний та контрпродуктивний наратив, що, на жаль, найчастіше робиться навмисно; ну а, по-третє, такі псевдоаналітики показують іншим свою неспроможність вийти за рамки кон'юнктури та демагогічних тенденцій, які давно вже перестали сприйматися як щось аномальне, – «дослідник-мавпа» – так це можна назвати.

Ще один підводний камінь, який чекає на дослідника праць Бориса Абрамовича, – це спокуса підняти Історію на війну саму із собою. На жаль, багато хто неспроможний відмовитися від кондових інтерпретацій, над якими в усі часи сміялися розумні світу цього, усвідомлюючи трагізм того, що відбувається. Такі слова звучали як з трибун заходів історичної значущості, так і зі шпальт незліченних обласних газет. Питання лише в тому, що, в залежності від тієї чи іншої потреби, вони протягом історії весь час змінювали знак з «плюса» на «мінус» або з «мінуса» на «плюс», в сутності залишаючись лише різким гучним вигуком, але без усіякого глузду. Подібні артефакти не мають жодного відношення до справжньої сутності речей, хоча, як шум, мають дуже широкий спектр. В цьому їх найголовніша небезпека: плід недостатнього розуміння, ангажованості та власних демонів здатен затьмарити, звести та знищити реальність.

Інтелектуальне надбання Бориса Абрамовича може принести велику користь нашій, та й не тільки нашій країні, але за умов адекватного ставлення до того, чим воно є. Не будемо робити конкретних висновків з його думок, орієнтуючи їх тим чи іншим способом у просторі сучасності. Своє завдання визначимо, як синтез скінченого числа факторів, які, власне, і повинні створити якомога більш повним образ дослідника. Це дасть змогу перевідкрити деякі речі, забуті сучасним прогресивним суспільством.

В Борисі Абрамовичі, як в людині, можна побачити певний романтизм. Наприклад, згадаймо його статтю у газету «Красный Октябрь», де він розмірковує над урятуванням світу від ядерної катастрофи, або допис «Там, где жил и учился вождь», де він описує свої почуття після екскурсії по Казані. А його краєзнавчі твори... Це була особистість,

яка усе своє життя провела в постійному пошуку. Але поєднання цього романтизму та пошуку, помножене на жагу до наукової праці, створило певного типу людину зі світоглядом, що мала, з одного боку, вже знайомий, але з іншого, не менш від цього цікавий вектор. Його початком став ХХ з'їзд Комуністичної партії Радянського Союзу. Саме ця подія наклала відбиток, як чобіт на мокрий пісок, на перший паросток громадянської свідомості вченого. Цим паростком були жахи та біди Великої Вітчизняної, які він побачив ще дитиною. Спробуйте уявити, що означає бачити смерть та руїну на початку другого десятку, а потім, десять років потому, пробити ці спогади ХХ-м з'їздом. Тут доречно порівняння з сучасною молоддю. Борис Абрамович все життя хотів дивитися в очі правді. Але не будемо забувати й про те, що це була людина зі специфічними соціальними інстинктами. Радянський вчений, з великою любов'ю до рідного краю – Житомирщини. Краєзнавство – ледве не половина портрету цієї людини. Видно, з якою душевністю він ставився до рідного міста, до його історичних подій, героїв та персонажів. Взагалі, до Духу Житомирщини. Краєзнавець і власне академічний історик весь час боролися в його душі та розумі. Краєзнавець постійно перемагав – Борис Абрамовичу було нецікаво без душевності. Ця боротьба помітна навіть і в його економічних роботах.

Тенденції світогляду Бориса Абрамовича розгорталися відповідно до тенденцій часу. Взагалі, питання прогресивності тих чи інших ідей та віань варто було б розглядати окремо, тому що, не дивлячись на постійну зміну в часі об'єкту (в принципі, так само, як і суб'єкту) цього поняття, саме поняття працює за незмінним законом – як формула в математиці. Історія наукової творчості Бориса Абрамовича добре ілюструє цей факт. І це разом з тим, що його розум увесь цей час зайнятий гідними думками. Він не був дисидентом та не боровся з системою: це все талан людей, які не здатні займатися кропіткою працею, їм не місце в науці. Тексти Бориса Абрамовича говорять нам про дещо інше. А саме, про згадану вище формулу. Візьмемо, наприклад, його статтю «Цена победы», що була надрукована у 1991 році у газеті «Красный Октябрь». Тон, який пронизує дану статтю, є суто ліберальним. Правда, з певними поправками. Борис Абрамович, як і переважна більшість у той час, не володів усією повнотою картини того, що відбувалося. Однак впевнений він був саме в тому, що перед ним відкрилися двері правди. Автор сміливо спирається на новоспечені цифри та дані, хоча гарантій їх вірності тоді не було зовсім; на незнані доти пориви «вітру змін»... Але за цією величезною ширмою проглядається дуже однозначна бліда тінь. Це тінь енергії народу, його історії; метафізики, що притаманна обом цим метагероям; духу цих героїв. Борис Абрамович десь на рівні глибокої підсвідомості намагається з усіх сил не викинути на смітник історії носія цієї тіні, тому що, викинувши його, все зруйнується, все перестане бути собою, все перетвориться на попіл. Цим Борис Кругляк відрізнявся від тих багатьох, хто спалив мости, розірвав святу нить, продав перворідність...

Чи заблукав дослідник у пошуках правди? Можливо. Чи загубився він, чи зник назавжди, як інші? Ні. Скоріше, він пішов довшою дорогою, тією, якою пішли усі. І тут не можна не вказати на те, де закінчується той самий вектор, що вів ученого крізь усі його роки. Показово, як у своїх останніх роботах Борис Абрамович одночасно звертається до західних ідеологів-економістів та ремінісцує до видатних діячів російської історії та культури (це добре видно, наприклад в дописі у «Ділову газету» під назвою «Паперові гроші – гідри народні», де економістам Сміту і Рікардо він протиставляє декабристів Радищева та Тургенева-молодшого). Ця похмура аналогія повністю позбавлена цинізму.

Якось прихильник творчості Висоцького сказав, що добре, що Володимир Семенович вчасно помер. Якщо користуватися подібною логікою, скажемо так: Борис Абрамович під кінець життя, тим чи іншим чином, відчував, що «вчасно» він померти не зможе. Це в ньому говорив той самий вектор. Борис Абрамович пройшов трохи більше розрахованої довжини, і вектору це не сподобалось. Він просто не був на це розрахований. Потрібен був новий вектор, але, на жаль, часу для цього вченому не вистачило.

Шкода, що ця людина пішла з життя так рано. З великою цікавістю можна було б прочитати його публіцистичні твори, написані рік, місяць назад та вчора. Але це неможливо. Його спадщина вимагає відповідної методології. Зручні та комфортні методи принесуть лише шкоду та нерозуміння. Тобто все те, з чим Борис Абрамович і боровся усе своє життя.

